

№ 5

2 თებერვალი 1914 წ.

მიიღება ხელის მოწერა

წლიური ფასი

== 3 მან. ==

ქოველ კვირეული საზოგადო-ეკონომ.

ცალკე ნომერი 5 კაპ.

ფიური და სალიტერატურო შურნალი

რედაქცია ღიაა 9-3 საათ.

წელიწადი მისამე

მისამართი: თბილისი, გაბაევსკი პერ. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპოზისა: თბილისი კლდე.

ს ა რ ჩ ე ვ ი:

1. რეალურ მოსახლეობის პრინციპი.—ა—ისი.
2. გრ. ორბელიანის ძეგლი.
3. გრ. გველესიანის წერილის გამო.—**—სა.
4. პრესა.
5. პროგრამის შესახებ.—რ.
6. გ—ესი.
7. კ. დ. ეიფიანს.—ლექსი ი. გრიშაშვილისა.
8. უკანასკნელი ამბები.
9. ბაუაფი და ხარი.—(არაკი) რიშ ბაბასი.
10. კეთილი სიტუაციის გება.—შ. ამირეჯიბისა.
11. ანაკია თუ სინამდვილე?—ეგრისა.
12. მეტოქეები.—(მოთხრობა ა. ც. სნარსკისა) თარგმ. გ. ნამორადისა.

მიიღება ხელის მოწერა 1914 წ.

ქოველ კვირეული საზოგადო-ეკონომიურ

და სალიტერატურო შურნალ

„კლდე“-ზედ.

ფ ა ს ი:	1 წლით.	3 მან.
	6 თვით.	2 მან.
	3 თვით.	1 მან.

ცალკე ნომერი ყველგან 5 კაპ.

რეალურ მოსახლეობის პრინციპი

ამა თუ იმ ერის ტერიტორიის გამორკვევის საკითხში რეალურ მოსახლეობის პრინციპს მთავარი ადგილი უჭირავს. ეტნოგრაფიას, ე. ი. რასიულ მოსახლეობას თან სდევს იურიდიული უფლება ამა თუ იმ ტერიტორიაზე. ამ პრინციპის მიხედვით ქართველების ტერიტორია იქ უნდა იწყებოდეს და იქ უნდა თავდებოდეს, სადაც იწყება და თავდება რეალური მოსახლეობა ქართველობისა. მაგრამ ტერიტორიის გამორკვევაში არა ნაკლებ როლს თამაშობს აგრეთვე პრინციპი თვით ამ ტერიტორიის ცენტრ-მიმზიდველობისა. პირველ შემთხვევაში ერის რეალური მოსახლეობა საზღვრავს ტერიტორიას, მეორე შემთხვევაში თვით ეს ცენტრ-მიმზიდველობა პოულობს იმ ერს, რომელსაც უმრავლესობის პრინციპის მიხედვით აკუთვნებს ამ ტერიტორიას. ამიტომ როცა საქართველოს ტერიტორიაზედ არის მსჯელობა, როცა მის საზღვრებს ვარკვევთ, ორივე პრინციპით უნდა ვიხელმძღვანელოთ; მით უმეტეს, რომ სწორედ ორივე მოვლენას აქვს აქ ადგილი. ჩვენა გვაქვს ნაწილები ტერიტორიისა, რომლებიც ქართულ მოსახლეობას წარსადგენენ და გვაქვს ისეთი ადგილები, სადაც უმრავლესობას სხვა ერები შეადგენენ. როგორ უნდა მოვიქცეთ ამ შემთხვევაში? უნდა უარვყოთ ასეთი ადგილები და გამოვყოთ საქართველოს ტერიტორიის ფარგლებიდან, თუ მაგრად უნდა ვიდგეთ მახედ და პირიქით ვეცადოთ, რომ ქართული მოსახლეობა გავაძლიეროთ იქ? პრესშიაც და საუბრის დროსაც ეს უკანასკნელი გარემოება სულ უყურადღებოთ არის დატოვებული. ყველა ანგარიშს უწევს მხოლოდ იმ გარემოებას, რომ მაგალითად, ბორჩალოს მაზრაში ქართველი მხოლოდ რვა ათასია დღეს. რვა ათასი ქართველის გულისთვის კი რა საჭიროა ბორჩალოს მაზრა ჩვენი იყვეს, ფიქრობენ ჩვენში, და თანახმანი არიან ეს ადგილები სხვას გაუბოძონ. მაგრამ არავინ არ ფიქრობს ხვალინდელ დღეზედ, არავინ არ ფიქრობს, თუ რეალურად არა, იურიდიულად შეინარჩუნონ ის ადგილები, რომ, როცა ხვალ საჭირო იქნება გამრავლებულ ქართველობის ნორმალურად დასახლება, ქართველი ერი, ნაციონალურ პრიორიტეტის მიხედვით, მივიდეს და იქ დასახლდეს. აი, როცა ასეთ საკითხს დაიყენებენ

წინ ქართულ საზოგადოებრივ აზრის ხელმძღვანელნი, მათთვის აშკარა გახდება, რომ შეუძლებელია ტერიტორიის საზღვრების გამორკვევა მარტო რეალურ მოსახლეობის პრინციპის მიხედვით, რომ საჭიროა აგრედვე გამორკვევა იმისა, თუ რომელ კუთხეებს აქვთ მიმზიდველობა ქართულ ცხოვრების ცენტრთან და რომელ კუთხეებზედ აქვს უფლება ამ ცენტრს გაავრცელოს თავის გავლენა. ამ მხრივ ორ შემოაღნიშნულ პრინციპს, რომლებიც საზღვრავენ ტერიტორიას, ემატება მესამე - ისტორიული. ისტორიულ უფლებასაც არ აქცევენ არავითარ ყურადღებას, მაგრამ სწორედ ეს ისტორიული უფლებაა, რომ ნებას აძლევს ქართველ ხალხს მივიდეს და თავის ძველ ბინაზედ დასახლდეს.

როდესაც ჩვენ საქართველოს საზღვრებს ვარკვევთ, მხედველობაში უნდა გვქონდეს საითკენ იზრდება ქართული მოსახლეობა, ან საით უნდა გაიზარდოს? თუ ასეთ კითხვას დავაყენებთ, შემდეგს სურათს მივიღებთ: ჩრდილოეთით კავკასიის ქედი სძევს, რომლის გადალახვა შეუძლებელია, დასავლეთით შავი ზღვა სძევს და მხოლოდ აღმოსავლეთის და სამხრეთის ადგილებია, საითკენაც შეიძლება გაიხიზნოს გამრავლებული ქართველობა. ვინც თვალყურს ადევნებს, იმან უკვე იცის რა პროცესი ხდება ეხლა ჩვენში. მთა იყრება, თვით ხევსურებიც კი ბარში ჩამოდიან. ფშავ-თუშები ეხლავე არიან გასულნი ახალქალაქის მაზრაში - და წელიწადში ექვს თვეს იქ ატარებენ, იმერეთი დღეს არა-ხვალ უნდა გაიხიზნოს ახალ ადგილებში, რადგანაც, როგორც წინეთაც გვქონდა აღნიშნული, იმერეთს მიწის სივიწროვე ქრონიკულ სიმშლის უმზადებს და ეს გადასახლება აუცილებელია საქართველოს აღმოსავლეთის და სამხრეთის პროვინციებისკენ უნდა მოხდეს. შესაძლებელია განა ასეთ პირობებში ხელის აღება იმ პროვინციებზედ, სადაც ქართველობა ნაკლებად მოსახლეობს? ჩვენ ვფიქრობთ რომ არა, ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ეს, იქნება კარების ჩაკეტვა ქართველებისთვის განვითარების გზაზედ, ეს იქნება იმ ხელოვნურ გალიის შექმნა, სადაც ჩიტი შეიძლება მოთავსდეს და ერი კი ვერა. პირიქით მთელი ჩვენი ყურადღება იქით უნდა იყოს მიმართული, მთელი ჩვენი ძალა იმას უნდა შევადიოთ, რომ რიცხ-მცირე ქართველობამ იმატოს ამ პროვინციებში და არა ის, რომ ეს მცირე რიცხვიანობა გახდეს მიზეზად ამ პროვინციებზედ ხელის აღებისა. გვიპასუხებენ, რომ მაშასადამე ჩვენ ქართველ ხალხს საბრძოლველად ვიწვევთ იმ არა ქართველ ადგილობრივ მკვი-

დრთა წინააღმდეგ, რომლებითაც არიან დასახელებულნი ეს შერეული პროვინციები. მაგრამ არავითარი აგრესიობა არ არის ამ მოწოდებაში! თუ ეხლა ბორჩალოს მახრამში 65 ათასი სომეხია, ვინ გვიშლის ასი ათასი ქართველი დავასახლოთ იმ ბორჩალოში, რომლის მამულის უმრავლესობა ქართველობის ხელშია. ეს საკმარისია, რომ ეტნოგრაფიული სურათი ბორჩალოში სრულიად შეიცვალოს.

თუ ასე შევხედავთ საქმეს, ჩვენთვისაც ნათელი გახდება, რომ ტერიტორია ქართველის ხალხის განისახლებრება იმ მიზნებით, რომელსაც დაისახავს ჩვენი ერი და ამ მხრივ უნდა ვიხელომდღვანელოთ არა მარტო რეალურ მოსახლეობის პრინციპით, არამედ იმ მთელ საქართველოთი, რომელიც შეიძლება კვლავ გახდეს ობიექტი ამ რეალურ მოსახლეობისა.

ა—ი.

გრიგოლ ორბელიანის ძეგლი

22 იანვარს დეპუტატთა საკრებულოში მოხდა კრება იმ კომისიისა, რომელსაც დავალებული აქვს თბილისის თავად-აზნაურობისაგან თავად გრიგოლ ორბელიანის ძეგლის დადგმის საქმის მოწყობა.

კრებას დაესწრნენ კომისიის თავმჯდომარე ნ. ი. არჯევანიძე, წევრნი: თ-დი ნ. რ. ერისთავი, გ. დ. ვეზირიშვილი, გ. დ. ჟურული, ა. ი. ყანჩელი, და გ. ნ. დიასამიძე.

კომისიის სხდომაზედ თავმჯდომარისაგან მოწვეულნი იყვნენ აგრედვე შემდეგი პირნი: ე. თაყაიშვილი, გ. ლასხიშვილი, მხატვარი გ. ი. გაბაშვილი, მექანდაკე ი. ნიკოლაძე, ხუროთ მოძღვარი ს. კლდიაშვილი, პ.გოთუა, გ.ამირჯები და შ. ამირჯები.

თავმჯდომარემ ნ. ი. არჯევანიძემ უამბო დამსწრეთ საკითხის ისტორია, რომლის შემდეგ პოეტის ბიოგრაფიაზედ გადავიდა. ნ. ი. არჯევანიძემ შოკლედ, მაგრამ საინტერესოდ დაახსიათა პოეტის პიროვნება, ღვაწლი მისი ლიტერატურაში და სამოქალაქო სარბიელზედ.

ამას შემდეგ კრება შეუდგა პრაქტიკულ კითხვების გამოკვლევას. კრება შეეხო ადგილს, სადაც უნდა დაიდგას ძეგლი, ფონდს რომელიც არსებობს

ძეგლისთვის და იმას, თუ როგორი უნდა იყოს თვით ძეგლი. გამოითქვა სურვილი, ძეგლი უსათუოდ თბილისის ერთ-ერთ ცენტრალურ ადგილას დაიდგას. დასწრეთა ნათქვამიდან გამოიკვია, რომ სულ უმცირესი თანხა ძეგლის ასაგებად თხუთმეტი ათას მანეთზე ნაკლები არ უნდა იყოს, ამ ჟამად კომისიას მხოლოდ ოთხი ათასი აქვს.

ამას გარდა მექანდაკე ი. ნიკოლაძეს დაევალა შეამზადოს ახლო მომავალში ესკიზი ძეგლისა. ესკიზი უნდა წარმოადგენდეს კვარცხლბეკს, რომელზედაც იდგება პოეტის მთელი ფიგურა. ძეგლი უნდა იყოს სადა, რადგანაც თითქმის ყველა დამსწრეთა აზრით, პოეტის იმპოზანტურ, და ღრმად ორიგინალური ფიგურა არავითარ სიმვოლიკას არ საჭიროებს. დასასრულ კომისიამ დაადგინა მომავალ სათავად-აზნაურო კრებას სავსე მოხსენება წარუდგინოს საქმის ვითარების შესახებ.

ამ რიგად საქმე, ჩვენ უკვე დაწყობილად მიგვაჩნია და უსურვებთ კომისიას, რაც შეიძლება მალე დაავვირგვინოს იგი.

გრ. გველესიანის წერილის გამო

ბ-ნი გრ. გველესიანი გაზეთ „ერის“ მეათე ნომერში ეხება ფრიად საყურადღებო საკითხს, თუ როგორ უნდა მოიქცეს ქართველი საზოგადოება და კერძოდ თბილისის თავად აზნაურობა, თუ ტირიფონის ველი მართლა სამხედრო უწყების ხელში გადავიდა. ჩვენ ვიზიარებთ ბ-ნ გრ. გველესიანის აზრს, რომ უპირველესად ყოვლისა უნდა ვეცადოთ, რომ ეს არ მოხდეს. ვუერთდებით რა ავტორის აზრს, რომ ასეთი ჩასახლება შიგ უშუაგულ ქართლში ასი ათასი სალდათისა საუკეთესო საშუალებაა ასსიმილიაციისა, ჩვენ დაუმატებთ შემდეგს: ჩვიდმეტი ათას დესეტინა მიწის პოლიგონად გადაქცევის თან მოპყვება საშინელი ეკონომიური კრიზისი. ტირიფონა და მისი მიდამოები ცენტრია ქართლისა, იგი იძლევა საკვებს (ხორბლისას, თივისას და ბზისას) მთელი ქართლისთვის. მომავალი ტირიფონაში მოუმცდარია და ამიტომ დაზარალებულ და შემოუსავლო წელიწადებში ტირიფონის შემოსავალი ერთად ერთი რეგულიატორია ხორბლის ბაზარზედ მთელს ქართლში. უნდა აიყაროს თორმეტი სოფე-

ლი, მაგრამ ფაქტიურად რჩება ორმოცამდე სოფელი, (როგორც სჩანს მოთავსებულია რუქაზედ) სულ უკანასკნელი ოცი ათასი სულით, აი რა მხრივ არის საშიში ტირიფონას პოლიგონად გადაქცევა. თუ სამხედრო უწყებას ასეთ მოსაზრებას წარმოუდგენენ დაინტერესებულნი პირნი, ჩვენ არ გვგონია, მან ხელი არ აიღოს თავის განზრახვაზედ. რამდენადაც ჩვენ ვიცით, სწორედ ასეთ მოსაზრების წარდგენას აპირებენ დაინტერესებულნი სოფლები და პირნი. ქართველმა საზოგადოებამაც ყველა ღონე უნდა იხმაროს, რომ საღმა მოსაზრებამ გაიმარჯვოს.

მაგრამ შეიძლება საღმა მოსაზრებამ არ გასქრას. შეიძლება ტირიფონა მართლა სამხედრო უწყების ხელში გადავიდეს და აი, სწორედ ასეთ შემთხვევისთვის გამოდის ბ-ნ გრ. გველესიანი თავის პროექტი. იგი ურჩევს თავად-აზნაურობას ეს თორმეტი სოფელი საბურთალოზედ დაასახლონ, ხელი შეუწყონ მათ მოშენებას თბილისის მიდამოებზედ, რომ ქართულმა ელემენტმა თბილისში იმეფოს. ჩვენც იმ აზრისანი ვართ, რომ თბილისის თავად-აზნაურობას შეუძლიან საზოგადოთ ასეთი საქმის გაკეთება. მას აქვს მიწები საბურთალოზედ, მას აქვს შეძლება, რომ ასეთ პოლიტიკას დაადგეს: მაგრამ ამ 12 სოფლის საბურთალოზედ დასახლების შესახებ, მოვალედ ვრაცხთ ჩვენი აზრი გაუზიაროთ ბ-ნ გრ. გველესიანს. თუ ჩვენთვის საჭიროა თბილისში გამრავლება, ეს გამრავლება ღონიერ და მომზადებულ ელემენტთა ხარჯზედ უნდა ხდებოდეს. ასეთ ელემენტებად ჩვენ მიგვაჩნია ისეთი წრეები რომელნიც თავიდანვე შეჩვეულნი არიან ქალაქურ ცხოვრებას. თუ ჩვენ ასეთ ელემენტებს დავასახლებთ თბილისში, ისინი საიმედონი იქნებიან და იქიდგან აღვილად ვერ გამოირეკებიან. რაც შეეხება ამ თორმეტ სოფელს, ისინი სულ სხვა ელემენტებისაგან შესდგებიან. ესენი ტიპური სოფლები არიან, მხენული და მთესველნი, ისინი რომ თბილისში მოხვდნენ, იმდენ მიწას ვერ იშოვიან, რომ ძველებურად ხენა თესვას მიჰყვნენ. მეორეც ესა, არც თუ სასარგებლო იქნება მათთვის ეს მეურნეობა ქალაქში, მასაშადამე მათ მარტო ასი-ათასი საყენი სამოსახლო მიწები უნდა შეიძინონ და შეუდგენენ საშოვარის ძებნას. და განა რა პროფესიონალურის ცოდნით? ქალაქურ პირობებთან ძნელ ბრძოლაში, ბევრი მათგანი ვერ შესძლებს შეასრულოს თავისი მისია და ეკვი არ არის, უმრავლესობა პირველ წელსავე დაანებებს თავს ქალაქურ ცხოვრებას. საკმარისი არ

არის ხელმძღვანელობა კარგის იდეით, მას შესაფერი კონკრეტული ფორმებიც უნდა გამოენახოს განსახორციელებლად და, ჩვენი აზრით, ბ. გველესიანის ფორმა მეტად სუსტი გამოდგება და ამით მენებელიც იმდენად, რომ სწორედ საბრძოლველ იარაღს პირს ჩვენკენ აბრუნებინებს. საბურთალო და მისი მიდამოები, როგორც ქალაქის ახლო მდებარე ძვირფასი მიწა, სახნავ-სათესად ვერ მოსცდება—აქ აუცილებლად ინტენსიური მეურნეობაა საჭირო, რომ ანაზღაუროს საკუთარი მიწის მნიშვნელობა (ამისათვის კი ტირიფონის გლახობა სრულებით მოუზადებელია) და გადმოსახლებულნი, რაც უნდა ფული ჩააყაროთ, **სამუშაოს** ვერას ააწარმოებენ, როგორც უჩვეულო პირობებში მყოფნი და იძულებულნი იქნებიან აიყარონ რუსების „პერესელენცებისავეთ“, ფული შექაჟონ და მიწა კი სხვას მიჰყიდონ, რომ თავის ექსტენსიურ-პრიმიტიულ მეურნეობისათვის უფრო **ფართო** და ხელსაყრელი ადგილები გამოენახონ.

ამიტომ ვიზიარებთ რა გრ. გველესიანის აზრს, (როგორც თვითაც გვექონდა ნააზრევი) რომ ქალაქს შემატება უნდა ქართულის ელემენტებისა, ჩვენ სულ სხვა მხარეს ვეძებთ ამ ელემენტებს და საერთო ძალით იქნებ კიდევაც მოვნახოთ ისინი.

* *

*

შ რ ე ს ა

გაზ. „ერის“ 18 იანვრის ნომერში დასტამბულია საყურადღებო წერილი ბიქტორ ასათიანისა. ავტორი ეხება ჩვენი არსებობის ერთ უმწვავესს საკითხს, ჩვენი ტერიტორიის შენარჩუნებას. იგი მოუწოდებს ჩვენი საზოგადოების ყველა ნაწილს, სხვათა შორის სამღვდლოებასაც სამოქმედოთ და უთითებს იმას, თუ რა მოიმოქმედა პოლონელმა ერმა და როგორ გადაარჩინა სამშობლო „გერმანელ შოვინიზმის იარაღად გამხდარ ებრაელთა“ ეკონომიურ მონობისაგან. ავტორი ეთანხმება ჩვენი თანამშრომელის ბ. ა—ის მოსაზრებას:

...„მართალია ჟურნალი „კედლე“, რომელიც ამბობს, რომ ნავთლეღის ქარები ისევე ჩვენს ქარებათ. შეიძლება მოვიდეს დრო, რომ სოფლოვანელებს და სხვებმაც შატავის ნავთლედი, მაგრამ ქართველმა გერმანელმა ვერ დასთმობს თავის ტერიტორიას“...

და მოჰყავს ანალოგიური მაგალითი, რომელიც პროფ. ლუდვიგ ბენჰარდმა აღწერს პრუსიის პოლონეთში მცხოვრებ ებრაელების შესახებ. ორმოცდათი წლის განმავლობაში პოლონეთი ისე მოლონირდა, რომ 21 და 55 პროცენტადან ებრაელთა რიცხვი 4 და 7 პროცენტამდე ჩამოვიდა. აგრევე მოხდება უთუოდ საქართველოშიაც და „ნავთლოლ - სოლოლაკის ახლანდელი ბატონები იქითვე გაფრინდებიან, საიდანაც მოფრენილიანო“, თუ ჩვენც გამოვიჩინებთ პოლონელებისებურ ცხოვრების უნარსო.

მათმა თავდადებულმა კულტურულმა მუშაობამ ისხსა ზოლანეთის ტერიტორია გერმანელთა ტაღის წაღებისგან, და, როდესაც გერმანელთა პროფესორმა ბენჰარდმა შეცნირებულად დაამტკიცა, რომ გერმანიის სახელმწიფოებრივობის ძალისა და ქონების, სუსტ ზოლანელთა მიერ დამარცხების მიზეზები იმალება დანაკრული ეროვნების საერთო მისწრაფებით გამსჭვალვისა და ბრძოლის საიდუმლოებაში, საუკეთესო საბაბი მიეცათ გერმანელ შოგინისტებს, ისეთივე ბრადლებანი შეეფხვით ზოლანელი სამღვდელოების წინააღმდეგ, როგორც დაღ ხშირად ამკობენ ჩვენს სასულიერო წოდებას ფოსტარგოვისებური კაცივით. აი, მასუხინც, რომელაც გასცა ზოლანელთა სამღვდელოების წარმომადგენელმა კაციმორ ციმერმანმა გერმანელთა შოგინისტურ ზრესს:

„კათოლიკე სამღვდელოების სოციალური მოდგაწიების Magna charta-დ ითვლება ენციკლიკა „*Quorum novarum*“ 15|, — 1891 წლ., რომელიც მიმართულია მეფისთვის მიერ ერის გაუფლავის წინააღმდეგ და რომლის დაგზავნიანაც გასხვებულმა არქივებისკომისიამ შტაუფენიმი მოუწოდა ზოლანეთის სამღვდელოებას - ეზრუნათ ხალხის ზნეობრივს, ეკონომიურ აღორძინებისთვის, ორგანიზაციების საშუალებით. თუ კათოლიკური ეკლესია მოითხოვს თავის მსახურთაგან, რომ შეებრძოდონ დოთობას და ერის მეფისთვის, რომლის შესრულებაც შეუძლებელია ძველებური ზასტარისხეობით (ქადაგებით), სამღვდელოება მოვალეა ამისთვის შესაფერისს თანამედროვე საშუალებათ: ზრესს, წრეებს და ამხანაგობათ მიმართოს.“ ნუთუ დღევანდელს ისტორიულ მომენტში საქართველოს მართლმადიდებელი და მსჭმადიანი სამღვდელოება ვერ გამოისქების თავის „*Rerum novarum*“-ს და უმოქმედოდ იქნება, როდესაც მათს სამწესოს, საქართველოს, ძალდატახებით მოსპო-

ბას უზიარებენ? ჩვენ არას ვიტყვით კათოლიკე ეკლესიას, რომელმაც დირსეულად შეასრულა თავისი მოვალეობა ზოლანელთა ერის ცხოვრებაში. ჩვენ დრმად ვგვამს, რომ კათოლიკეთა ეკლესია საქართველოშიც არ უდალატებს თავის ტრადიციას. ამ წერილით ჩვენს გვსურს უურადლებს მივაქციოთ მართლმადიდებელისა და მსჭმადიანი ეკლესიებისა და სარწმუნოებას განეშე შეოფის ქართველი ინტელიგენციისა იმ გამანადგურებელ ცენტრს, რომელიც ანთო სომხის ბურჟუაზიამ. ასეთ შემთხვევაში თავისუფალი ერები, რომელთა „თავის თავი თვითვე ეუფლანს“ გამოაცხადებენ ისეთს წესებს, რომელიც გამოიხატება ერის დაცვის სასარგებლოდ კერძო ზიარებების თავისუფლების შეზღუდვაში.

პროგრამის შესახებ

„სახალხო გაზეთმა“ კვლავ მოიცალა ჩვენთვის და ჩვენ ტყისაკენ გამოინადირა. ამ ჟამად, მადლობა ღმერთს, ქვა და გუნდას კი არ გვაყრის, ზომიერის ენით გველაპარაკება ჩვენ — „ზომიერებს“ და, მაშასადამე, საშუალებას გვაძლევს ღინჯად ლაპარაკისას; ესეთი საქებური კილო მადლობის ღირსიც იქნებოდა, რომ „სახალხო გაზეთს“ თავისი უცოდინარობა ჩვენზედ არ გადმოჰქონდეს და იმას, რასაც თვითონ ვერ მიმხვდარა, ჩვენს „გამოურკვეველობას“ არ აბრალებდეს. ჩვენ კარგად ვიცნობთ ჩვენს მკითხველებს და, სრული იმედი გვაქვს, ისიც იმდენად ვიცნობს, რომ ჩვენი „დეკლარაციის“ თუ „პროგრამის“ ჩარჩოებს კი არ ეძებს, არამედ შინაარსს და ვინც თვალყურს ადევნებს ჩვენს ჟურნალს, — იმან იცის, ამოკითხული აქვს ყოველ სტრიქონში ჩვენი პროგრამა, რადგან ჯერ ვერავინ გვიკითხინებს, რომ ჩვენი „გამოურკვეველობა“ (?) რომელიმე წინააღმდეგობაში გამოჩენილიყვეს ჩვენ მიერ აღიარებულ მისწრაფებაში. ჩვენი მკაფიო, გარკვეული გზა, რომელსაც მივსდევთ ეროვნულ თუ სოციალურ საკითხებში, ჩვენი ერთგვარობა ბეჭდვითი თუ ზეპირ სიტყვაში ეკონომიურ საკითხებში და შეძლების და გვარი მოქმედება, კონკრეტულად ჩვენი იდეების ცხოვრებაში გასატარებლად, — მგონი, არავისთვის საიდუმლოებას არ შეადგენს და მით უმეტეს „სახალხო გაზეთისათვის“, რომლის წარმომადგენლებთან მულად

დღე გვიხდება ხან ბრძოლა და ხან ერთად სიარული სხვა და სხვა სფეროში.

მაშ რას ნიშნავს ასეთი მალაღმარდოვანი მოკითხვა ჩვენი პროგრამის და ტაქტიკის ჩარჩოებისა? ტრაფარეტული ძებნაა ეს ჩვენი „იარლიკისა“, თუ ნამდვილი წადილი ჩვენი რეალური სახის გათვალისწინებისა? თუ პირველია, არ გვიკვირს: ის პარტია, რომელსაც ხალხიც და იდეებიც შემოეფანტა და მარტოოდენ „იარლიკი“ შერჩა—ეს ბუნებრივია—ეძებს თავისსა ფერსა. მაგალითად, „რითია ცუდი ის, რის განხორციელებასაც აპირებენ სოც.-ფედერალისტები“—ო, კითხულობს „სახალხო გაზეთი“. ცუდი იმით არის, რომ იგი არ შეეფერება ჩვენი ქართული ცხოვრების სინამდვილეს და მეორეც, რაც უმთავრესია, სოც.-ფედერალისტები არაფერს არ ანხორციელებენ, არ ამაგრებენ თავის პოზიციებს, პირიქით ყოველთვის ყალბ მდგომარეობაში აყენებენ თავისიანებსაც კი (საბუთები მერე იყვეს). და თუ მეორეა, ე. ი. ნამდვილი სახის ძებნაა, ჩვენ გვიკვირს: 1912 წლ. 16 ენკენისთვიდან დღევანდლამდე ჩვენს სულისწრაფვას ყოველ ფეხის გადადგმაზედ ვბეჭდავთ, ვამბობთ, ვანხორციელებთ, ხალხს ვიკრებთ ამით, და „სახალხო გაზეთს“ ვერ გამოუცვნიან. ნეტა ნამდვილს ჩვენს მტრებსაც გადაჰკროდეთ ემაგრე ბისტი თვალეზედ, თორემ, საუბედუროდ ისინი კი გვხედავენ და გრძობენ ჩვენს მისწრაფებათ, რადგან მართლაც თითქმის ვერ დაასახელებთ საკითხს, ეროვნულის, სოციალურის, პოლიტიკურის თუ ეკონომიურის ცხოვრებისას, რომ ჩვენ გარკვეული პასუხი არ მოგვეწოდებინოს საზოგადოებისათვის; და თუ ჩვენ ყველა ამას თავს არ უყრიდით ერთ „პროგრამისებურ“ დებულებებში იმიტომ კი არა, რომ ეს დებულებანი გამოურკვეველნი იყვნენ, არამედ იმიტომ, რომ ჩვენ თავიდანვე სხვა გზა ამოვირჩიეთ, გზა ემპირიული, კონკრეტული და სხვა გზა დამდვილი ასვლისა და ამით ავიცდინეთ თავიდან უნაყოფო კამათი, პოლემიკა და თეორეტიული ბრახა-ბრუხი ჩვენი პოლიტიკური პარტიებისა. ჩვენი გზა უფრო ძნელია სავლელად, უფრო მძიმედ იზრდება ჩვენი ბანაკი, ვიდრე გაიზრდებოდა იგი პროგრამულ დებულებათა დეკლარაციით, მაგრამ სამაგიეროდ ჩვენ უზრუნველყოფილნი ვართ იმ მხრით, რომ ჩვენი ნაქადაგები, თუნდ მცირე მაშტაბით, ცხოვრებაში ფეხს იკიდებს და ხორცს ისხავს ქართველ ერის საკეთილდღეოდ.

ავიჩინეთ იმიტომ, რომ ჩვენის აზრით, თვით

ცხოვრების რეალურ პირობებში უნდა ყალიბდებოდეს წვრილმალეები პარტიულ შეჯგუფებისა, ე. ი. დამყარებული იყვეს რომელიმე განსაზღვრულ ინტერესების ნიადაგზედ და არა ჰაერში ეკიდოს, როგორც ამას დღეს ს. ფერების ბანაკში ვხედავთ.

და თუ „სახალხო გაზეთი“ ვერ ხედავს ჩვენი ეროვნული პროგრამის ფარგლებს და მარტო სხვათა პროგრამების უარისმყოფელად გვიცნობს—ეს მისი საკუთარი უნარიანობის ბრალია: ვისაც გულწრფელადა სურს (სიავითა და სიკარგით) ჩვენი ცნობა—ისინი გვიცნობენ და „სახალხო გაზეთისაგან“ ბოძებული დიპლომი ჩვენის გამორკვეულობისა არა სჭირიათ. რაც შეეხება იმას, რომ სოც.-ფედერალისტების ბანაკს და სხვათა,—ეთიშება უკიდურესი ნაციონალიზმით და ბურჟუაზიული ტენდენციებით მმოძრავი ელემენტები—ეს ორგვარად დამახასიათებელია ს. ფერებისა: ჯერ ერთი მართალნი ყოფილან მაშასადამე სოც.-დემოკრატები, როცა უკიყინებდნენ ს.-ფ.—ებს, რომ მათი ბანაკი ბურჟუაზიულ და ნაციონალისტურ ელემენტებით არის შევსებული (ე. ფ.—ები კი ამას გაცხარებით ეწინააღმდეგებოდნენ და დღეს თვითონ აღიარებენ) და მეორეს მხრით ეს მაჩვენებელი იმისა რომ ს.-ფ.—მა უკანონოდ მიიტყუილეს თავისი უმრავლესობა თვალთმაქცური ეროვნული პროგრამით (რომელიც ცხოვრებაში გარიყული რჩება თავისი უნდადაგობით). ჩვენ ვამბობთ უკანონოდ, რადგან ღრმად გვწამს, რომ სოციალიზმი იმ სახით რა სახითაც იგი ჩამოყალიბდა ს.-ფ.—ების პროგრამაში, მარტო „ტაქტიური“ მოსაზრებით იყო დართული, (დროის მიხედვით, ე. ი.) და შემდეგ კი ამ ბალასტმა მთელი ბალონი დასძირა. ეხლანდელი მდგომარეობა მარტო ფართხალია ამ ბალასტის ქვეშ და იმდენი მოქალაქობრივი ძალაც სადაა, რომ ეს გულახდილად აღიარონ. „იარლიკს“ შინაარსი შეეწირა და მარტო ამით აიხსნება, რომ არც ერთს დიდს საჭირობოროტო თანამედროვე საკითხზედ „სახალხო გაზეთი“ პასუხს არ იძლევა, ან თუ იძლევა ისე, რომ „СВОЯ СВОИХЪ НЕ ПОЗНАША“ გამოდის.

რ. გ.

კ. დ. ე ი ფ ი ა ნ ს

(1914 წლის)

რა უნდა ვსთქვა? დღეს იმდენი კოცნა უძღვნეს მაგ შენს ტუჩებს, რომ აწ, ახლა ჩემი კოცნა სიტყვებს ვეღარ შეაქუჩებს.

უნდა ვსთქვა, რომ როგორც კაცი შენ ხარ კარგი, ყველას მჯობი?

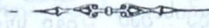
უნდა ვსთქვა, რომ ხარ უხუცეს მსახიობთა-მსახიობი?

უნდა ვსთქვა რომ ქართულ სცენას საძირკველი ჩაუყარე და ამითი ჩვენ, ქართველებს ქართველობა შეგვაყვარე?—ვერას გეტყვი! გადახედე აქ შეკრებილ ქართველ ერსა და მოისმენ ყოველივეს და გაიგებ ყველაფერსა!..

ი. გრინაშვილი..

თბილისი 26 იანვ.

1914 წ.

უკანასკნელი ამბები

თავადი ი. მ. თარხან-მოურავი. ხუთშაბათს 30 იანვარს ვერის წმიდა ნიკოლოზის სასაფლაოზედ მიწას მიაბარეს გვამი პოლკოვნიკის თავად ი. მ. თარხან-მოურავისა. განსვენებული უკანასკნელ დროს თბილისში სცხოვრობდა და მხურვალე მონაწილეობას იღებდა სათავად-აზნაურო საქმეებში და კრებებში განსვენებული არას დროს არ გამოდიოდა ამ კრებებზედ სიტყვებით და ამიტომ ბევრმა იქნება არც კი იცოდა მისი მიმართულება სხვა და სხვა საზოგადო საკითხებში, მაგრამ იგი ეკუთვნოდა იმ რიცხვს ადამიანებისას, რომლებიც ყოველ კეთილ საქმეს სიხარულით ეგებებიან, და მხარს უჭერენ. სიკვდილი მისი უეცრივი იყო და ბევრი მისი მახლობელი და ნაცნობი გულწრფელად დაალონა:

სამაზრო მარშლის არჩევანი. ქართველმა საზოგადოებამ იცის, რომ დღეს თბილისის მაზრის მარშლის არჩევანია. როგორც გავიგეთ, ხუთს კანდიდატს ასახელებენ: ვასილ დავითის ძე გაბაშვილს, დიმიტრი ერასტის ძე ჩოლოყაშვილს, ნიკოლოზ ივანეს ძე საგინაშვილს, ლევან ლუარსაბის ძე მაღალაშვილს და გიორგი ესტატეს ძე მუხრანსკის. მაგრამ ჩვენ სარწმუნო წყაროდან ვიცით,

რომ ნ. ი. საგინაშვილი უარს ამბობს თავის კანდიდატურაზედ; ამ რიგად რჩება ოთხი კანდიდატი რომელთაგანაც სეროიზულ მეტოქეებად მარტო ვ. დ. გაბაშვილი და დ. ე. ჩოლოყაშვილი უნდა ჩაითვალოს. ვინ გაიმარჯვებს ამ ორში ძნელია სათქმელად, თუმცა ამბობენ, რომ ვ. დ. გაბაშვილს შეიძლება მეტი ხმა ამოუვიდეს.

დეპუტად გელოვანის საქმე. გაზეთ „რუსკოე სლოვოს“ ამა წლის 24 იანვრის ნომერში დაბეჭდილი წერილი დეპუტატ ვ. გელოვანისა რედაქციის მიმართ:

„დაბეჯითებით გთხოვთ მოათავსოდ თქვენი პატივცემულის გაზეთის ფურცლებზე შემდეგი ჩემი განცხადება:

„რუსკოე სლოვოში“ გადმობეჭდილი იყო ქართული გაზეთის „ფიქრის“ წერილი ჩემდამი ასეთის სათაურით „ბრალდება დეპუტატ გელოვანის წინააღმდეგ“, ამით ვაცხადებ, რომ ყველაფერი, რაც მოყვანილია ამ ბრალდებაში ჩემს წინააღმდეგ — გარდა საკასაციო საჩივრის ვადის გაშვებისა, რის აღსადგენად მაშინვე იყო მიღებული ზოგები, — მტკნარი სიცრუე და ცილისწამებაა, და ამას დავამტკიცებ სასამართლოს საშუალებით. ამასთანავე უნ-

ანის ხსოვნის აღსანიშნავად დასახელებული შარ-
შანდელ თავ.-აზნ. საზოგადო კრებაზედ. როგორც
გამორკვა, ნინო ბეჟანის ასულმა ყიფიანისამ და
კონსტანტინე დიმიტრის ძე ყიფიანმა უარი სთქვეს
დიმიტრისეულ მამულის გადაცემაზედ თავად-აზნა-
ურობის ხელში, რადგან თ.-აზნაურობას ვერ შე-
ეძლო შეესრულებინა მათი მძიმე პირობანი. ამი-
ტომ კომისიამ ითათბირა მხოლოდ, რომ უსახსრო-
ბისა გამო ცოტ-ცოტა მაინც გადაიდოს ყოველ-
წლივ თანხა რამე ამ საქმისათვის. საკითხი გადაეცა
განსახილველად დეპუტატთა საკრებულოს.

რედაქციას მოუვიდა და იქვე იყიდება იასონ
კერესელიძის გამოცემული პატარა წიგნი „**აჭარის
მთავარი ახმედ-ფაშა ხიმშიაშვილი**“—ავტორი
აბესაძისა. წიგნი სუფთად არის გამოცემული, შეი-
ცავს 40 პატარა გვერდს და ღირს ერთი შაური.

ბაყაყი და ხარი

(ა რ ა კ ი).

ბაყაყმა თავის წუმპიდგან დაინახა საძოვარზედ
ხარი. შეშურდა ხარის სიდიდე და მოინდომა მისი
სიმსხო გამხდარიყო.

გაიბერა. ეუბნება თავის მოძმე ყიყინასა: „აბა
ერთი შემომხედე, ხარის ხელა არა ვარო?“

— ჯერ კი არა და ცოტა რამ გიკლიაო.

კიდევ უფრო გაიბერა: „აბა ახლა ხომ მივა-
წივ ხარის სიმსხოსაო?“

— ჰო, ახლა კი სწორედ ხარის ოდენა ხარ!..
ვგონებ, ცოტა მეტიცაო.

გაეხარდა ყიყინას, დაუძახა ამხანაგებსა: „მო-
დით, ნახეთ ხარის ოდენა ბაყაყი მოგვევლინაო!“

დაიძრა მთელი ბაყაყეთი. მივიდნენ, ნახეს,
გაჰკვირდნენ. შეაქეს. და მას აქეთ არის წუმპედან
ისმის: „დიდება ჩვენდა, ხარის ოდენა ბაყაყი მოგ-
ვევლინაო!“

მკითხველო, შენ კი ეგრე არ გიძახნია?

რიშ ბაბა.

კეთილი სიტყვის კება

თავის წერილში ი. გედევანიშვილი სცდილობს
დაამტკიცოს, რომ თუ „კლდე“ „გაიბუტა“ და ღრა-
მატიულ საზოგადოებას ბილეთი უკან დაუბრუნა,
მხოლოდ იმიტომ რომ „უფასოდ თეატრში არ შე-
მიშვეს“. რას ეძახის ბ. გედევანიშვილი თეატრში
უფასოდ შესვლას? თუ იგი ფიქრობს, რომ მე მივე-
დი თეატრში როგორც შალვა ამირჯიბი და ვისმეს
ვეღრიჯე თეატრში უფასოდ შემეგებას, არა მგონია
ბ. ი. გედევანიშვილი ჩემზედ ასეთის მდარე წარმო-
დგენისა იყოს. რაც უნდა იყოს, ისეთ ასაკში ვარ,
რომ თეატრში უფასოდ სიარულს არ ვიკადრებ. ხოლო,
თუ სარედაქციო ბილეთით სიარულს ეძახის ბ. გედევა-
ნიშვილი უფასოდ სიარულს, გულწმინდათ მწყინს, რომ
ასეთის აზრისა ყოფილა დრამატურგი და წვერი ღრა-
მატიულ საზოგადოების გამგეობისა. მე ვფიქრობ ბ.
გედევანიშვილმა სწორედ ისა სთქვა, რაც არ უნდა
ეთქვა. ნუთუ პრესის წარმომადგენელი თეატრში რომ
სარედაქციო ბილეთით მიდის, იგი უფასოდ მიდის?
ნუთუ პრესა არ ემსახურება თეატრსაც და ნუთუ
გაზეთი, რანაირიც უნდა იყოს, იმდენს არ აკეთებს
თეატრისათვის, რომ ორ მანეთიან ბილეთის ფასი
აუნაზღაუროს. ჩემის აზრით ასეთი შეხედულობა
დამამცირებელია თვით ი. გედევანიშვილისა, ქარ-
თულის თეატრისა და მეტადრე იმ გაზეთის, რომე-
ლიც ასეთ წერილს შენიშვნასაც არ უკეთებს. ჩვენ
კი ვიცით რომ ერთხელ ქართული თეატრის აღმი-
ნისტრაციას და „სახალხო გაზეთს“ შორის დიდი
უთანხმოება იყო, და თუ არა ვსცდები, სწორედ ამ
ნიდაგზედ.

შემდეგ ბ-ნი ი. გედევანიშვილი ბრძანებს: სჩანს
თუ მუქთა (კიდევ მუქთა!) ადგილები გექმნებათ—
თეატრი გინდათ, თუ არა და მთელ ქართულ ხე-
ლოვნებას და თეატრს უწყობითო. მე მიკვირს სა-
იდან შეითვისა ბ. გედევანიშვილმა ის უცნაური აზ-
რი, რომ რაკი დრამატიულ საზოგადოებას მათი
„უფასო“ ან რაც უფრო კარგია, — „მუქთი“ ბილე-
თი დაუბრუნეთ უკან, ამით ქართულ ხელოვნებას
შემოვწყურით? ჩვენთვის ქართული თეატრი და ხე-
ლოვნება ერთია, ქართული თეატრის აღმინისტრა-
ცია მეორე და როცა ბ. ბ. ავალიშვილია, ერის-
თავით და გედევანიშვილით ვართ უკმაყოფილონი,
რათა ფიქრობენ ეს პატივცემულნი გვამნი, რომ

ქართულ ხელოვნებით ვართ უკმაყოფილონი! განა ისინი ხელოვნებანი არიან?

ბ. ი. გედევანიშვილი მე ბავშვობას მიკვირებს და რალაც ტკბილსა და წვნიანებზედ ლაპარაკობს. მე კი იმ აზრისა ვარ, რომ არც თუ ხნიერ ადამიანების საქმე ასეთი ალევგორიებით წერაა.

საქმე „მუქთი“ ადგილი კი არ არის, ან „უფასო“ ბილეთი, საქმე ის დამოკიდებულობაა, რომელიც უნდა არსებობდეს თეატრსა და პრესის შორის. ქართული თეატრი, რასაკვირველია, დიდი დაწესებულებაა, ჩვენ კიდევ ვივლით იქ, რაც უნდა ავალიშვილისთანავე ცერბერები დააყენონ მის შესავალში, მაგრამ გედევანიშვილმა, როგორც მწერალმა, უნდა იცოდეს, რომ გაზეთიც დაწესებულებაა და როცა მის უფლებას სთელავენ — ეს ურიგობაა. მე ამან ამაღლევა და ამიტომ განვაცხადე პროტესტი. თორემ მუქთი ადგილი რომ მდომოდა, მე შემეძლო მესარგებლა თავად ერისთავის მასპინძლობით და პირველ რიგში დავმჯდარიყავ. მაგრამ ეს არ ჩავიდინე და სწორედ იმიტომ, რომ მუქთი ადგილის წინააღმდეგი ვარ. ი. გედევანიშვილი ამას ანგარიშს არ უწევს და გაზეთის საშუალებით მთელ ქვეყანას ატყობინებს შ. ამირეჯიბმა იმიტომ ასტეხა აურზაური, რომ თეატრში მუქთად არ შეეშვი თო, საკადრისია განა ესა?

რასაკვირველია მე ეხლა ვნანობ, რომ ჩემი პირველი წერილი დავბეჭდე. და ვნანობ იმიტომ კი არა, რომ ამის საბუთი არა მქონდა, ვნანობ იმიტომ, რომ ი. გედევანიშვილს მუდამ ვსთვლიდი არა მარტო კარგ დრამატურგად, არამედ ჯენტლმენადაც, რომელიც არ იკადრებდა ფაქტების გადასხვაფერებას.

შ. ამირეჯიბი.

ბატონი ი. გედევანიშვილის წერილის შემდეგ ჟურნალ „კილის“ რედაქცია სიამოვნებით აღნიშნავს, რომ იგი არ შესცდა, როცა დრამატიულ საზოგადოებას ბილეთი დაუბრუნა. რედაქცია ვერასოდეს ვერ წარმოიდგენდა, რომ ქართული თეატრის სათავეში სდგანან ისეთი პირნი, რომლებსაც ასე შეუძლიანთ წერა. ამიტომ ხელმეორედ ვამოწმებთ, რომ სარედაქციო ბილეთით ჩვენ აღარ ვივლით და ვეცდებით ფული გავილოთ, თეატრში სიარულისთვის. რედაქცია ამასთანავე გამოოსთქვამს თავის მწუხარებას, რომ „სახალხო გაზეთმა“ საკმაო მიუყვარძელობა ვერ გამოიჩინა და ისეთი წერილი დაბეჭდა,

საზოგადოთ პრესაზედ იყო ცილის წამებითი ლაპარაკი და მერე კერძოთ ჟურნალ „კლდეზედ“.

რედაქცია.

აზრაკია თუ სინამდვილე?

ვახუშტი თავის გეოგრაფიაში (გვ. 410) გვაცნობებს, რომ ვახტანგ გორგასლანმა უძვირფასესის კანკელით (ИКОНОСТАТЬ) გაამშვენაო მცხეთის ტაძარი, მისგან აგებული და შესრულებული დაახლოვებით 494 წ.

იკივე მეფისშვილი გვიამბობს, რომ ის დიდებული კანკელი იმის შიშით, რომ ასეთი ძვირფასი განძი მტრებმა არ წავგართვანო, ჩვენმა მეფეებმა სვანეთის სოფელ ლაშხეთში წაიღეს და ეწერა შიო.

უკანასკნელს ჩემს გამგზავრების წინ სვანეთში მომიხდა ღამის გათენება მოხუცებულ მღვდლის ს. დ—ის სახლში ლეჩხუმის სოფელ ცაგერში, ცხენისწყლის მარცხენა ნაპირისკენ, სამიოდ ვერსზე მუხისციხიდან ორბელისციხისკენ მიმავალ გზაზე.

ამ მოხუცებულმა მღვდელმა გადმომცა შემადარწუნებელი ამბავი იმ კანკელზე. ის კანკელი ზემოსვანეთიდან რამდენისამე ასის წლის წინად ლაშხეთში გადმოუტანიათო. ცნობილს ლევაშოვს ბრძანება გაუცია, ეს საუნჯე სვანეთიდან ქუთაისში გადმოეტანათ და სვანებისთვის სამაგიერო ახალი გავგზავნათ. სვანებმა თავის მხრებზე წაიღეს ეს კანკელი ლევაშოვთან და მას აქეთ დაბრუნებული არ მინახავსო. სვანებმა ეს კანკელი თვითონ აქ, ამ ჩემს კარის წინ გამოატარეს. „მარჯნის კანკელი იყო“ თვლებით შემკობილიო.

ვისაც ვკითხე, ზოგმა დაამოწმა მ. დ—ის სიტყვა, ზოგმა არვიცობით მიპასუხეს. სარევიზიო საქმისთვის გამგზავრებულს, გულში მედო, დაბრუნებისას გამეგო ნამდვილი ამბავი. სამწუხაროდ ავად გავხდი და აჩქარებით დავავდე სვანეთი. მეორედ წასვლა არ მომიხდა. მღვდელი ს. დ—ი ძველებური კაცია, მართალი, უეშმაკო. დარწმუნებული ვარ, განზრახ არ მომატყუებდა, თუ როგორმე თვითონ რამე უნებლიედ არ გადაერია. ამიტომ მე მჯერა, რომ სიმართლე მითხრა, და ვინ

იცის ის „მარჯნის კანკელი“ მართლა გორგასლან მეფისგან ინდოეთიდან გამოტანილი საუნჯე იყო, რომელზედაც მოგვიტხრობს ვახუშტი. ჩვენის ეტნოგრაფიულ საზოგადოების ვალია ეს გამოიკვლიოს მოხერხებულად, რადგან ზოგი შიშით ვერ ბედვენ სიმართლის თქმასა.

თუ ეს საკითხი საზოგადოების მოწინავეთ არ გვიანტერესებს, მაშ მოვმკვდარვართ სულიერად და ჩვენს კულტურის ნაშთებს ბარემ ეს ჩვენი ტერიტორიაც ზედ მივატანოთ — უცხო თესლებს დაეურიგოთ: შენდობა ვათქმევინოთ...

ახლა მეორე ამბავსაც მოგახსენებთ — საარაკოს.

1890 წელს შემოქმედის მონასტრის (გურიისში) სიძველეთ რომ ვსინჯავდი, ერთი საკმაოდ მოხუცებული ბერი თავს მადგა. სხვები რო მომშორდნენ და მარტოდ დავრჩით, ეს ძველი ბერი უცარივ აქვითინდა და მითხრა: აი ამ ხატზე (ვგონებ მაცხოვრის ხატი იყო) კაკლის ოდენა ლაღები იყო დაკრულიო. როდესაც ლევაშოვი აქ გვესტუმრა ცოლითურთ და ხატები დაათვალიერა, ამ ლაღებს დიდხანს დააქცერდა, ცოლს მიუბრუნდა და უთხრა: *Маша, вотъ бюджетъ для тебя брошка!* ნასაღილევს ხატი თავის სადგომში დაბარა, ვინ გაუზუბდავდით არ წაგვესვენებინა... მას აქეთ დაიკარგა ლაღებიო.

თუ მოხუცმა ბერმა იცრუა მის სვინიდისზე იყოს.

იმავე წელიწადს, როდესაც სამკაულებით განთქმულ ხახულის ღვთისმშობლის ხატს ვათვალიერებდი, უცრად შემოიჭრა მოხუცი ბერი; ალბად ვინმე დიდი კაცი ვეგონე და ეკლესიის რევიზორი და მეტად აღელვებულის მაღალი ხმით შემომჩივლა: აი, აქ ხომ ხედავთ, სამკაული აკლია, კვალს ხომ ხედავთ აქ თვლები მსხდარა, სად არის ის თვლები? — აგლიჯეს, ბატონო; წაიღეს, დაგვლუპეს... კარგად გამოიკითხეთ და გაიგებთ. აი ერთი, ორი... ხუთი... სულ აგლეჯილია და წაღებული ჩემს დროსა...

მოხუცებული ბერი რო მართალს ამბობდა, ეს ხომ თითქმის ოფიციალურადაც დამტკიცდა. მაშინდელმა გაზეთებმა ერთი ამბავი ასტეხეს იმაზე, რომ ქუთაისის გუბერნატორს თხოვნით წაეღო გელათიდან განსაცვიფრებელის ხელოვნების სახარება ყდიანი; ყდა ისეთის ხელოვნებით იყო თურმე მოკვილი მოზაიკით, რომ მისი მსგავსი მეორე არ მო-

იძებნებოდა თვით იტალიაშიც. წაუღია ეს საუნჯე და ის იყო...

გაზეთები მარტო ამ სახარებას მოსთქვამდნენ, მაგრამ რა გამოჩნდა, როდესაც მე ოფიციალურ ქალაქების გადათვალიერებას შევუდექი? ის გამოჩნდა, რომ გუბერნატორის ცოლს, ვილაც აფიცერ *Путялинъ*-ის ხელით სულ გაუზიდნია გელათიდან, რაც რომ მოსწონებია: გაზიდულ ნივთების სია დაუტოვებიათ; და როდესაც ნივთები გრაფიანის უკან დაუბრუნებია, კომისიას არქ. გრიგოლის თავმჯდომარეობით შეუშოწმებიათ და აღუწერიათ. გამოჩნდა, რომ წაღებულ ნივთებისაგან ბევრი არ დაბრუნებულა, ზოგი დაბრუნებულა მაგრამ „*не въ украшеніи*“, ე. ი. თვალმარგალიტები გამქრალა, თუ გაყალბებულა! ეს „დოკუმენტი“ იმერეთის ეპ. კანცელარიაშია და ვინმე გულშემატივარი უეჭველად საქმიანად აღწერს და გამოსცემს ჩვენ შესარცხვენად.

ამგვარად ილუპებოდა დაუფასებელი საარქეოლოგიო ნივთები მცხეთის და სიონის ტაძრიდან; ზოგი რუსეთში ვაჰქონდათ, კერძო პირების განკარგულებით, მაგ. საჩუქრად ვლადიკავკაის და ასტრახანის ეპისკოპოზებისთვის; ზოგს შლიდნენ (მაგალითად ძველ მიტრებს) და იმათ მასალისაგან ახალ ფორმის მიტრებს და სხვა სამკაულებს აკეთებინდნენ მოსკოვის და პეტერბურლის ხელოსნებს. ვინ იყო ხმის გამცემი ან ვინ გაბედავდა ხმის ამოღებას?

ბოლოს საქმე იქამდის მივიდა, რომ (როგორც ბ. საბინინმა გადმოცა) განკარგულება მოუხდენიათ და ბლალოჩინების ხელით რაც რამ მთიულეთში ძველს ეკლესიებში ძველი ვითომ გამოუსადეგარი ნივთები უპოვნიათ, თბილისში „ტორგით“ გაუყიდნიათ. ასე ირწმუნებოდა ბ. საბინინი, ეს პირში მთქმელი კაცი და მართალია თუ არა, ამას გამოაჩენს, ვინც სინოდის კანტორის საბუთებს გასჩხრეკავს. ამ გარემოებამ ისე დააფრთხო მთიული ქრისტიანები, რომ მას შემდეგ, როგორც მარწმუნებდა ერთი ბლალოჩინი, მღვდლებს და ბლალოჩინებს ხალხი საეკლესიო ნივთებს სულაც არ ანდობდა, საეკლესიო ნივთებს ცალკე კაცები მიუჩინეს. უფრო სათაყვანო ხატ-ჯვრებს ეკლესიაში არ აყენებდნენ, სადღაც მიუგნებელ ადგილებში ჰმაღავდნენ და მარტო წელიწადში ერთჯერ გამოჰქონდათ ტაძრის დღეობაში.

რომ ბლალოჩინის ნათქვამი სიმართლესა ჰგავს, ამაში თითონ მეც დავრწმუნდი. როდესაც მთიუ-

ლეთში დავდიოდი (ოციოდე წლის წინად) იმ ამორჩეულ კაცების ნებადაურთველად მღვდლები ძველ ხატ-ჯვრებს არ მიჩვენებდნენ — ხალხი „ამბუნტდებოა“. როცა ამორჩეულები მოვიდოდნენ ხოლმე, ესენი ხელსაც არ მაკიდებინებდნენ: ნივთები დიდის მოწიწებით თვითონვე ხელში ეჭირათ და ისე მაშინჯვინებდნენ შიგ ეკლესიაში. მარტო სახარება გაპატანიეს ეკლესიიდან, მაგრამ იმასაც გამოედევნენ მღვდლის სახლში და თვალს არ მაცილებდნენ მეშაობის დროს.

როცა ჩვენს კულტურულ ნაშთებს და სიწმიდეებს ჩვენვე ზურგი შევაქციეთ, მადა გავეღვიძათ უცხოელებს, მოედნენ ჩვენს ეკლესიებს და გააქვთ იქიდან საუკუნოებით მოგროვილი სიწმიდეები ზოგი ყაჩაღურად (მეტეხი, ოყურეში, გელათი და სხ.), ზოგიც ქურდობით ანუ სყიდვით... დაიკარგა თამარ-მეფის გულსაკიდ ჯვრიდან „ძელი ცხოველი“ (ხობი), მოიპარეს ქუთაისის საკრებულო ტაძრიდან „სამსკვალი უფლისა“, რომლის ერთი ნახევარი (ნაჭერი) არჩილ მეფემ რუსეთში გაიტანა და დღეს მთელის რუსეთის უდიდესი სიწმიდეა ამისი ბუდე (Ковчегъ). 1878 წელს მე ვნახე მოსკოვის საეკლესიო მუზეუმში წარწერილიანი: „მეფე ყოვლისა საქართველოსა დავით ძე რუსუდანისა აღმშენებელი წმიდისა სამსკვალისა სასვენებელისა ამის“ (ეს მეფე იყო შვილისშვილი თამარმეფისა.

აი, სწორედ ამ სამსკვალის (ქრისტეს ლურსმნის, რომლითაც ჯვარს მიაჭედეს და 326 წელს კეისარმა მირიანს აჩუქა) ნაჭერი იყო ის ლურსმანი, რომელიც ამ შვიდიოდ წელიწადს წინად უცხო ერის ხალხმა, დღისით-მზისით, მოიპარეს ეს ჩვენი ეროვნული საუნჯე და თან გააქანეს აბხაზეთის კათალიკოზის რეგალიები და განთქმულს ბიკვინტის ხატსაც ერთი ფრთა მოაგლიჯეს...

ვაძმე, რომ დამტირბელიც არ დაგვრჩენია: ჩვენი ეროვნება იშლება, იხრწნება, ჩვენს ნაოხარს იტაცებენ, იყოფენ ტამოშკიანელები, იპარავენ ექსპროპრიატორები, ჰყიდულობენ რასკოლნიკები... სოფელი გვინახეს უძალოო, ტაძარი — უპატრონო, და აი კიდევ ეპატრონებიან ეშმაკები!

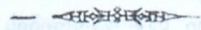
ეგრე.

P. S. ამ „ისტორიულ“ მიმოხილვას, ამ დღეებში დაერთო კიდევ ერთი მზაკრობა-მკრეხელობა: ვილაც ბოროტმომქმედებს სდომებიით გატაცება ოქონის მღვთის-მშობლის ხატისა, მაგრამ ხალხს მოუსწვრია, უცემია და პოლიციისათვის გადაუყვია.

პოლიციას კიდევ ოქმი შეუდგენია და ბოროტმომქმედი განუთავისუფლებია. მას ბევრი რამ უბედურება სხვაც ერთვის საეკლესიო, მაგრამ ჯერჯერობით პატრონი არ უჩანს.

რედ.

მ ე ტ ო ქ ე ნ ი

ამბავი გურულთა ცხოვრებიდან ა. ტ. სნარკისა.

ზურაბი და სანდრო უოველთვის და უოველჯან მეტოქეობდნენ. ზატარაობიდანვე ისინი ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ ძალაში, სიძარღეში, სიმეკრძაში. ჭიდაობა იყო, თუ თამაშობა ისინი უოველთვის ბავშვების ორი მოწინააღმდეგე გროვის წინამძღვრები იყვნენ და სან ერთი სჯობნიდა, სან მეორე. მაგრამ ეს მუდმივი მეტოქეობა მათ კარგს ამხანაგობას ხელს არ უშლიდა, და სშირად დადიოდნენ ერთად სან მეზობლის ბაღში გადსახანად, სან მახლობელ ტყეში ფრინველებისა და ზატარა ნადირებისთვის მახის დასაკებად.

ისინი ესლა უეკე კარგად დაჯეკცდნენ; ორივეს ძლიან უსდებოდა ღამაში გურული ტანისამოსი. მათი მშვიდობიანი მეტოქეობა კი ძველებურად მიდიოდა და თავს იჩენდა სოლმე: ცეკვასში, ნადირობაში, ოსმალეთთან შეტაკების დროს და ღამაშთა გულის მოგებაში. ორივეს მდლა ეჭირა თავი. ორივე მშობლების სიამაყეს და სიამობლეს სოფლის მშვენიებას შეადგენდა. სანდროს უფრო ფიცხი, მაგრამ კეთილი და წრფელი გული ჰქონდა; ზურაბი კი უფრო თავდამტკერი, თავმთეფარი იყო, შეურაცხყოფას დიდხანს არ იფიქვებდა და არავის არ აზატიებდა ამას. მაგრამ ჭკუა და მოქცევის სიმარჯვე ზურაბს აძლევდა მას, რასაც სანდრო გულწრფელობითა და ზირდაზირობით იღებდა. სცხდგრობდნენ კარგად, რაც შეეფერება გლეხ-კაცს, დიდი ხანია ერთად იყვნენ, მაგრამ ერთხელაც არ მოსვლიათ ერთმანეთთან ჩხუბი, და არც დიდი დავალება აღმოუჩენათ ერთიერთისთვის, რაც მეტად შდის და ახდენს ამხანაგებში წრფელს და მოკიდებულებას.

რინის სსმხრეთით, ხსლდინის და აჭარის მთა-გრეხილის გასწვრივ მისდევს მთელი გროვა ზატარა-ზატარა მთა-გორებისა და ველებისა. აი ეს არის გურია. რინიდან სსმხრეთისკენ დაეოლებით იწეება ერთი გზა, რომელსაც მიჰქაუს ოზურგეთში. ეს გზა მიდის დედეუებსა და მთებზედ, სან მდლა ადის და სან დაბლა ჩაქაქაქება, მაგრამ აქ არსად არის შესხედავად შესაზარი

ცივი შთის კალთები, არც თოვლით დაფენილი შთის მწვერვლები; ეგვიპტური აქ საამო სანახვია. აქ არ არიან მადლა მთებზედ მიკრული სოფლები და ერთმანეთს უკედ ზღვრული სახლები; აქ თავისუფლად, უფრო ფართოდ სცხოვრობს ხალხი, იმათ არ ეშინიათ ცალკე, მოშორებით ცხოვრებისა და ერთმანეთისაკან კარგად დაშორებით დგანან მათი ოდები, გარემორტყმული, მწვანე ხეების ჩრდილით დაფარულნი. გზაზედ მისდევს ჩარიტებული წიფელი, წაბლი, კაკალი და მათზედ კიდევ ატოტებული ბაბილო და მადლიდგან ჩამოუშვრია ტკბილი, ნერწყვი-მომკრელი მტკვნები. იქ, ღელე რომ ფართოვდება და გზა ვაკეზედ გამოდის, გზის ორთავე მხარეს შეჯგუფულია რამდენიმე სახლი და შემდეგ მისდევს დუქან-მადახიების რიგი. შორს ველზედ მისდევს ხეულება, მწვანე მთები ერთმანეთს შორდებიან მარჯვნივ და მარცხნივ, და მგზავრი მიდის სიმიწილითა და დომით დაფენილ მინდვრებზედ, სადაც წყნარად მიხანჩქარებს ზატარა მდინარე. თბილს დღეს, შემოდგომის მოახლოვებისას, როცა მინდვრები უკვე ოქროსფერად ფერადდებიან, როცა დომის მსხვილ-თაეთაიანი ყახა ღელავს ნულად მონაბერს ნიაგზედ, როცა სიმიწილი გავსილია და მისი ქოჩორი გაშავებული, — სანეტაროა, სსიამოვნო გავლას ამ კურთხეულ მხარეს, სადაც მიწა წელიწადში ორზინის მოსავალს იძლევა, სადაც დამყარებულია მხოლოდ მშვიდობა, შრომა და სიამოვნება.

ერთი ამისთანა სოფელი კოტა გურიისა იყო ზურაბისა და სანდროს საშობლოც.

მაგრამ ადამიანი ყოველთვის აფუტებს თვით ქმეჩნიერს ადგილებსაც კი, ავსებს მათ ცრემლით, კვნესით წვევლა-კრულით. ასევე იყო აქც. გზის შორი-ახლო, მადლა გორაზედ, შავად მოსჩანდა შენობა-კოშკი. დიდი ხანა რაც ის აშენდა და დიდი ხანიც ჭეღობს მთელ ახლო-მახლო სოფლებს. დიდი ხანია ხავსით შემწვანდა მისი კედლები და სახურავი: თვით ცხელი ზაფხულის დღესაც კი ცხარე მზის გამაცხობელი სხივები ვერ ანათებენ მის ბნელს კედლებს. შუბლ-შეკვრით, მუჭარით გადმოიურება კოშკი მადლიდგან, ბორბტად იტქირება ირგვლივ და მგზავრს რაღაც შიშის ჭეგრის, და იგიც ჩქარობს მალე წავიდეს, ჩქარა გასცილდეს მას. ეს აქური თავადის კოშკია.

იმ დროს, რომელზედაც ჩვენ აქ ვლანარაკობთ, ბატონი სრულ-უფლებიანი მბრძანებელი იყო თავის სამფლობელოში. სამართალსა და კანონს მსთან ძალა არა ჰქონდა, აუტანელ შრომასა და ბეკარასთან ერთად ხალხს ერთი სამწუხაროც ჰქონდა: ღამაზე არიან გურული ქალები და ხშირად მთქვევბოდნენ ჩოდზე ისინი კოშკ-

ში, რომ იქიდგან გაუმატიურებულ-ნამუსხდილები გამო-სულიყვნენ.

ზურაბს ჰეგანდა მეტად მშენებელი და. ის უკვე 13 წლისა იყო. ერთსელ, თავადი რომ თავის ემბში დადიდა ხარჯის საკრეფად, იგი ესტუმრა ზურაბის სახლს, სადაც კარგა ხანი დარჩა, — და შეამჩიეს, რომ მას როგორდაც თვალში მოუვიდა ზურაბის და. ეგვლამ იცოდა; თუ რას ნიშნავდა ეს: ჯერ თავადის ჰარამხანაში ცხოვრება და მერე ოსმალეთში გაიფდა. მაგრამ თავადი უკვე ხანში შესული იყო, მთელს თავის სიცოცხლეში სცოდავდა და ესლა ცოტა შიში შეეზარა. ჟიბ იცის, ემა სანდო არ არის! ფიქრობდა იგი, ქალის ძალით წაუვანა, უხერხულია, ხალხი ალელდება. მეზობელი თავადი კი ყოველთვის მზად არის თავს დამეცეს და ეგვიპტური წამართავს... სჯობს, როგორმე უმარჯვოთ და მოვიპართო იგი“ და, როცა თავადი წავიდა, ზურაბმა და სანდრომ შეამჩიეს, რომ თავადის შინა-ემბმა ხშირ-ხშირად დაიწეეს ახლო-მახლო სიარული და ხანდისხან სახლშიაც შედიოდნენ სხვა და სხვა მიზეზებით. ჩვენმა მეგობრებმაც გაარკვეეს თავისი გულის ყური.

უქმედის სადამო ხანი იყო. სანდრომ შეამჩნია, რომ ერთი დუქნის მახლობლად იჯდა რამდენიმე გამწვილი კაცი, რომელთა შორისაც ერთი ზურაბი და ერთი ვილაც უნობი, რომელიც მდეროდა, მხიარულად უამბობდა რაღაცას და ბლამად თხოულობდა ღვინოსა და თაფლს. ეგვლანი მხიარულობდნენ, იცინოდნენ იმის შემობობზედ; ზურაბსაც ემჩნეოდა, რომ ცოტა შექვიფიანებულიყო. ხმა-მადლა ღანარაკობდა, იცინოდა. ეგვილას ეს სულ რაღაც არა ჩვეულებრივს ჰგავდა. ზურაბს დვინო საზოგადოთ არ ეკიდებოდა, მაგრამ ეგვლამ იცის, რომ აქური თაფლი მავნებელია. მუთუკარი აგროვებს ელიან თაფლსაც, რისგანაც ადამიანი მალე თურება, ბოდავს და ავად ხდება. ამიტომ უნობმა სანდროს რაღაც ეჭვი აღუძრა. ის მანიც იმათთან არ მივიდა, მოუარა ახლო ბოსტნებზედ უკანიდგან და იქიდგან დაუწეო ზვერვა ზურაბის სახლს, მაგრამ საეჭვო ვერა ნახა რა. უკვე შედამებული იყო, როცა ამხანაგებმა მოიყვანეს უკნოდ მთვრალი ზურაბი, სიცილით შეაგდეს ახლში და წავიდნენ. სანდრომ მხოლოდ ესლა დაანება თავი თავის სამზვერავს, ფრთხილად, მიპარვით მივიდა კარებთან და ოდნავ დააკუნა; ზურაბის მამამ ფრთხილადვე გადო კარი, გაუვირდა, მაგრამ იმ წამსვე სიამოვნებით შეიყვანა სანდრო სახლში დამის გასათვლად, რადგანაც ზურაბი მთვრალი იყო და მისი გული კი რაღაც უბედურობას ელოდა.

ამთ სადგომს სანდრომ დაგენდა ერთი ოთახი, რომელსაც ორი კარი ჰქონდა: ერთი ქეჩისკენ, სადაც და-

რაჯობდა მოხუცი ზურაბის მამა; მეორე ეზოში — გასვალის, რომლის ახლოსაც მიიმაღა სანდრო. კედლებთან გამართული იყო ხალიჩებით დაფენილი ტახტი; ერთს მხარეს ეძინათ ქალებს, მეორეს იწვა ზურაბი. ჩქარა მთელი სახლი ძიღს მიეცა. არ ეძინა მხოლოდ სანდროს და ურ-მასვილად იყო.

არ ეძინათ აგრედვე მათ შტრებსაც. ორი მარჯვე და მძღვარი ბიჭი იყო ამორჩეული ბატონის სურვილის ასასრულებლად. ერთს უნდა გამოეტანა ქალი, ხოლო მეორეს ზასუხი გაეტა უგრძობლად მთვრალი ზურაბისა და მისი მოხუცებული მამისთვის. ეველაფერი ხუმად უნდა მომხდარიყო, სწრაფად, რამდენსავე წუთში. მახლობელ ტუეში კიდევ დამღული იყო მათი შესავე ამხანაგი სამი ცხენით.

შუა დამე იქმნებოდა, როცა ბატონის სურვილის ამასრულებლები შემოვიდნენ უკანა კარიდგან. ერთს წუთს შედგნენ: დამე ბნელი იყო, ოფანში არ შეიძლეობდა არაფრის გარხევა, ამისთვის უნდა თავლი დაკვირვებინათ, უური დაეკლათ, გაერჩიათ. სანდრო ამ დროს ზურაბის ახლო იყო და უტქროდა, საით წავიდნენ ავაზაკები. ბევრა ხანი გაკრძელდა ეს წუთი, ცხადად ესმოდა იმას თავისი გულის ცემი. უნდა, იმიტომ რომ ცივი ჰაერი შემოვარდა სხლში ავაზაკების შემოსვლის დროს, ალდო აიღო, თუ ისევე ეელის ბრალი იყო, ზურაბმა წამოიფიარა, წამოდაცა და ისევე ძიღში, იტაცა ხანჯალს ხელი, მაგრამ იმავე წუთს ავაზაკის ხანჯლის ზირმა გაუარა გვერდში და კენქით, ჭერ ძიღს და დვინოსტან ისევე გამოურკვეველი, დაეცა ისევე. ავაზაკს არ ეკონა იმას გვერდით არის ვინმე კიდევ, და თიოონაც იგრძნო საშინელი, სასიკვდილო ჭრილობა გვერდში და ძირს დაეცა. გაისმა უვირილი, დაეცა კიდევ რაღაც სხუელი. „დედა მოიშორეს თავიდან; — გაიფიქრა სანდრომ და გავრდა ოფანის მეორე კედლისაკენ. ამ დროს შავმა ანრდილმა უკვე გაიხურა კარები, და ეზოში გაჩნდა. ხელში რაღაც უფართხალებდა. რამდენიმე ნახტომით დაეწია იმას სანდრო, რადგანაც უჩნდას თავისუფალ სირბილს უშლიდა მძიმე ტვირთი, ძლიერად ჩაჰკრა ბეჭებში ხანჯალი და მიწაზე დასცა სანამ ის მიხვდებოდა რასმე.

მამამ გვიან გაიგო, დედა გაბრუებული ეკლო, თუმიცა დაჭრილი კი არ იყო. ზურაბი დაეჭრათ, თუმიცა სასიკვდილოდ კი არა: ხანჯალი აცურებულიყო გვერდზედ.

ეველაფერი სწრაფად მოხდა, სულ რამდენსავე წუთში. ახლა უნდა აღმოეთვრათ ეოეენიარი კვალი. ქალს საქმრო ჰქვანდა უკვე, ისა სცხოვრობდა მახლობლად; სანდრომ იმ წამსვე შეატოებინა მას, მაშინვე გადასწვიტეს: შეკავშეს ორი ცხენი, და გურული თავისი სცნულეთი გაიქცა სამხრეთისკენ, მთებს იქით, აჭარელებთან. სხვა გზა არ იყო.

მეორე დღეს ეველასთვის ცხადი იყო, რომ დაჭრილ ზურაბს არ შეეძლო ორი ავაზაკის მოკვლა, რომ იმისთვის უშეკლია იმის დასთან გაქცეულ ამხანაგს რომელსაც გაუგია, რასაც აზირობენო და სახლთან უფარულნია. სანდროს საწინააღმდეგო არაფერი საბუთი არ იყო: არავის არ უნახავს, როგორ შევიდა ის ზურაბის სახლში. აჭარელებთან გაქცევა იმ დროს იშუათი არ იყო. ქალი აღარა სჩანდა, და თავადი მითი ინუგეშებდა თავსა, რომ მისს სოფლებში სხვებიც ბეგრნი არიანო. ავაზაკები უცხონი იფიქრენ, დაქირავებულნი. საქმის ხელახლა დაწეობას აზრი აღარა ჰქონდა... ავაზაკები შეიძლება ოსმალებიც ეოფილიფიფენ.

სანდრო ეჭვს გარეშე იყო, რადგან ეველამ კარგად იცოდა მისი დიდიხნის სიფარული ზულმისადმი. სანდრო უიმიოდ აჭარელებთან არ გაიქცევა. მაგრამ ჰქვავს იგი დაჭერილი თავის სატრფოს! დიდი ხანია, რაც ის თხოულაბს იმას, მაგრამ ზულმის მამა, თუმიცა დარბი, მანც აზნაურია, და აბა როგორ იკადრებს გლეხს სასიძოდ. ამიტომ სანდროს ქალს არ აძლევა.

ზურაბი მალე მორჩა, მაგრამ რადანაირად გამოიცვალა: უწინ ეოველთვის დინჯი და თავისი თავის მორწმუნე, აღერისიანი და თავაზიანი — ესლა რადც ჩაფიქრებული, ბრახიანი, ანხსლი გახდა; თითქოს არაფერი ასიამოვნებდა. ეველაფერი შესძგდა, აღარ შეეძლო, ან არ უნდოდა თავის დაჭერა; თითქმის გარეგნობითაც კი გამოიჩვალა: როგორღაც ჩამოხმა, ქვეშ-ქვეშ იფურებოდა, და ისე ამაყად და წელში ამართული აღარ დადიოდა, როგორც წინად. ზურაბმა მხურვალე მადლობა გადაუხდა სანდროს თავისა და ღის სახელით. მათ შეჭვიტეს ერთმანეთს ძმობა საუკუნე; მაგრამ ამის შემდეგ კი სანდრომ შეამჩნია, რომ ზურაბი გაურბის მას. შესვედრის დროს ნაწივეტ-ნაწივეტ ელახარაკებოდა და სცდილობდა რამე საბუთი ეზოვს და ჩქარა გასცლოდა. სანდრო ვერ მიმხვდარიყო ზურაბის ამგვარ საქციელს.

ზურაბი კი ამ დროს იტანჯებოდა. მთელი იმისი სიამაჲე, მთელი თავმოყვარეობა და მცირეობა იყო. როგორ? იმან, ზურაბმა, ვერ შესძლო თავისი დის დაცვა, ის დაათურეს როგორც ბავშვი, სიცილით შეაგდეს სახლში და მას, მთვრალს, მძინარეს, შხალდ უღონოდ ფაროხალი შეეძლო. უგულვლო იმისი მითქმედა, მოიქმედა ისე, რომ არც კი უყვარდა მისი და. ეს ზურაბი მისი განაღვა და დატოვა დის ნაშენითაც. რა ჰქნას? როგორ გაუსწორდეს? როგორ მოიშოროს მისი და დატოვება? მაგრამ ამას გარდა ზურაბსაც უყვარდა ზულში და მზად იყო ეგრედვე თავ-განწირვით ეძინა იგი. სანდროსაც რომ დაეკლებული არა ეოფილიყო, ამის თავისუფლად, გაბედვით შეეძლო ემოქმედებინა; მოიხარებოდა ქალს, თუ სხვანაირად ვერ ჩაიკლებდა მას ხელში. ეს ზურაბი უნდა წასულიყო იმის წინააღმდეგ, ვინც მას სიცოცხლე შეარჩინა. ზურაბი ძლიერ იტანჯებოდა, გამოუთქმელად...

სტიკოდა გული... დაღა შემოდგომა, მოვიდა როგორც, უფიქროსი მხრიდან მოისმოდა სიმღერა, ხალხი მხიარულობდა. უფიქროსი უქმითა სარგებლობდნენ, უფიქროსი შემთხვევით, რომ ერთად შეკრებილიყვნენ და ეცეკვათ. და აი, ერთს ამისთანა დღეს, როცა საღამოს ნაფიქრად და აზრითა ქვეყანა, ერთი სახლის წინ ცეკვავთ-თამაში გაიმართა. იმთხვევით დაირა, საღამური, ჩონჩხური, მოგროვდა უმწიფელი და მოხუცი; შემოერთა კარსა და დაუწყო მთამაშეებს ცეკრა. კობცად და მოხდენით ცეკვავდნენ გურულთა ქალები, თავისუფლად და წინააღმდეგ იცვლიდნენ წინააღმდეგ იცვლიდნენ ადგილს, ატეულებდნენ მთამაშე ვაჟს, თითქოს ეს არის უნდა ხელში ჩაუარდესო, კვლავ უსხლტებოდნენ ამათ ხელიდან, და ტანის ღამაზი რხევით გარბოდნენ მორე მხარეს. მართალია, ძალიან ღამაზ თვალბიანი იყვნენ იქ მოთხვე ქალები, მაგრამ თვითონ ცეკვავდნენ იტანჯებდა უმწიფელ კაცთ, მათი სიუწიფელე და ფეხ-მარდობა ეგრედ იწევდა, მოხუცებულთ სისხლს უხურებდა და ტკბილად აღეფიქვებდა უგულვას გულს მზე თავის უკანასკნელ სხივებს უგზავნიდა ქვეყნიერებას გამოსამშვიდობებლად და იქაურებსაც აჩიროსფერადებდა.

სიცოცხლით სასუქი სანახავი იყო: უგულვას რაღაც სიხარულის დიმი უქრდა სახესუდ; უგულვას აღეფიქვებული და აღტაცებული იყო, როცა ბოლოს გამოხდნენ ზულ-

მი და სანდრო. მაჲურებელთა წრე გაიძვრა, ზულში შევიდა და მას მხევეს სანდროც. მოწონების სიამაღამ ირგვლივ. სანდრომ დაუკრა ზულმის თავი, რომელმაც უმასხუხ თავის ოდნავ დაქვეით, და აი ისინი დადგნენ ერთმანეთის შირდაშირ. საღამური და დაირა ზატრა ხანს შეჩერდა, თითქოს იმისთვის, რომ ამოესუნთქათ, და შემდეგ კარკეცებული ძლით განეგრძათ. ირგვლივ სრული სიჩუმე ჩამოვარდა, უგულვას რაღაც წინასწარი გრძობა სიამოვნებისა ედო გულში. აი საღამურმა და დაირა ხელ-მეორედ დაიწყო და უგულვას იქ მდგომთაც ტაში ააფიქს. მაგრამ სანდრო და ზულმი ჯერ ისევ ერთს ადგილას იდგნენ, ერთმანეთის შირდაშირ. ჯერ თვით ამათი ცეკრავ კი კაცს სიამოვნებას ჰკვირდა: სანდრო—უმწიფელი, ღამაზი, მოუვანილი, წვრილი წელით; მთლად თითქოს ფოლადის ქანდაკება, სასუქი მისწრაფებით, სიცოცხლით, ცეცხლით; თვალბი უბრწეინავდა, ნესტოები ცოტად ებერებოდა; ის სწავდა საღამურის ხმებს, ზედაღებოდა მითი, ხალხის საერთო ურადღებით, და უფიქროსი წუთს მზად იყო დაეწყო ცეკვა. და როგორც კარგად განედილი რაში ჯიროთში ვეღარა სდგას ერთს ადგილას წინააღმდეგ, ისე სანდროც მოხდენით, ერთს ადგილზე მარდად ათამაშებდა ფეხებს; და უგულვას იქ მოთხვე უმწიფელი კაციც ასდგება მას. ფეხები უდგებოდნენ და უნებლიედ მიხტოდნენ წინ, ხოლო ქალები მოუთმენლად ელოდნენ, აცა, როდის დაიწყოთ, როდის გახტებოთ...

გ. ნამორაძე.

(შემდეგი იქნება)

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.

გამართულია ხელის მოწერა 1914 წლისათვის

უოველ დღიური სანალიტიკო და სალიტერატურო კაზეთი

წელიწადი მეხუთე „სახალხო გაზეთი“ წელიწადი მეხუთე

1914 წელსაც გამოვა იმავე პროგრამით, როგორც აქამდის.
კვირბობით სურათებიანი დამატებით.

პრემიად მომწერნი მიიღებენ სამსწიგნს:

პირველი წიგნი „უგვირგვინო მეფენი“ სანდრო შანშიაშვილისა, „მიმქრალი შარავენ-დედი“ ვ. ბარნოვისა და სხ. მეორე წიგნი „უცხოეთის მწერლები“, მესამე წიგნი სამეცნიერო კრებული.

გაზეთის ფასი: თბილისში და მის გარედ წლით 8 მ. 50 კ. 6 თვით 4 მ. 50 კ. 3 თვით 2 მ. 25 კ. საზღვარ გარედ: წლით 15 მ. 6 თვით 7 მ 50 კ. 3 თვით 3 მ. 75 კ.

ცალკე ნომერი ყველ გან შაურად; დამატებიანი შვიდ კაპეიკად.

ფოსტის აღრეხი: Тифлисъ Груз. газ. „Сахалхо Газети“ поч. ящ. 190.

1894 წლიდან 1914 წლამდის

ს ა უ კ ე თ ე ს ო დ ვ ი ნ ო დ ი თ ვ ლ ე ბ ა დ ვ ი ნ ო

საზოგადოება „კ ა ხ ე თ“ -სა

ტელეფონი: № 73 და 3-51.

თბილისი: გოგოლის ქუჩა 63 და ერევნის მოედანი.

განყოფილებანი: ბაქოში, ასხაბადში, ტაშკენტში, მოსკოვში, ბათომში, რასტოვში და სხ.